

post-Stalin period from the late 1950s to the early 1970s are also characterized. The influence of I. Dziuba's epistolary work over the development of literary process in Ukraine is defined.

Key words: epistolyariy, letter, message, literary process, open correspondence.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.2013 р.

Рецензент – доктор філол. н., проф. Бровко О. О.

УДК 821.161.2.0'06:81

О. А. Проценко

**ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА СВОЄРІДНІСТЬ РОМАНУ
П. КОЛЕСНИКА „ПОЕТ ПІД ЧАС ОБЛОГИ”**

На кінець ХХ – початок ХХІ століття припадає творчість численної плеяди українських письменників, що або присвятили себе виключно художній біографії, або залишили в ній помітний слід (Р. Іваничук, Г. Колісник, П. Колесник, С. Плачинда, М. Слабошпицький, Ю. Хорунжий, Вас. Шевчук та інші).

Дослідження художніх життєписів вітчизняних письменників представлені в роботах Є. Барана, І. Братусь, О. Галича, Г. Грегуль, І. Данильченко, О. Дацюка, М. Сиротюка, І. Ходорківського та інших.

Життю й постаті І. Франка присвячено чимало різножанрових художніх біографій. Це і новела Ю. Яновського „Іван” (1940), оповідання О. Десняка „Біль у серці” (1941), Л. Смілянського „Тюремні сонети” (1950), повість Д. Лукіяновича „Франко і Беркут” (1956), роман Р. Іваничука „Шрами на скалі” (1987) тощо.

П. Колесник присвятив постаті І. Франка як документальні розвідки „Іван Франко. Коротка біографія” (1956), „Син народу. Життя і творчість Івана Франка” (1957), „Іван Франко. Біографічний нарис” (1966), так і художні біографії – романи „Терен на шляху” (1959) та „Поет під час облоги” (1980).

Сьогодні художній досвід П. Колесника в галузі біографічного жанру потребує поглибленого наукового вивчення. Об'єктом дослідження обрано роман „Поет під час облоги”. Мета розвідки – розкрити жанрово-стильову своєрідність малодосліджуваного твору.

Автор, досконало освоївши специфіку художнього життєпису, творчо дослідив праці літературознавців, проник у глибокий зміст документів про І. Франка. Події роману розгортаються в хронологічній

послідовності, охоплюють вісімдесяті роки життя і творчості письменника. Дія відбувається в реальному часі.

У центрі „романної території” – образ І. Франка, адже „документально-біографічний роман завжди лише доцентровий, оскільки особистість героя, його індивідуальна доля завжди перебувають у центрі оповіді” [1, с. 48]. П. Колесник надав перевагу зовнішній репрезентації: „Обличчя худе, бліде, заросле рудою щетиною. Очі втомлені, почервонілі з перенапруження... Тільки високе і круте чоло, обрамлене густою вихрястою чуприною, вольове надбрів'я та настовбурчені вуса над міцно стиснутими твердими губами були чогось варті” [2, с. 115]; вуса свої Іван „почав викохувати на селі. Якось незручно було жити серед хлопів і ходити голеним, мов ксьондз. Помалу звик до колючок під носом. І нічого собі...” [2, с. 47]. Доповнює образ вбрання: „На ногах діряві шкарбуни, на голові – капелюх з обвислими вухами, на плечах – блаженський плащик, в руках – ціпок. Ні пан, ні мужик, а так собі – зарібний чоловік” [2, с. 42].

Особливу роль у творі відіграють лаконічні портретні штрихи: „мовчазно рішучий, непримиренний” [2, с. 141], з „гарячими очима” [2, с. 196] та „розгубленим поглядом” [2, с. 185], „понурий і сумний” [2, с. 63], „мислить серцем, керується у своїх взаєминах з людьми суворими моральними критеріями” [2, с. 289], людина, що „з роками ставала нервовою, невдоволеною із себе” [2, с. 188].

Повнішому вияскравленню образу І. Франка сприяють характеристики іншими персонажами. Наприклад, Г. Гаврилика: „Іван не звичайний собі хлоп. Такому чоловікові треба вириватися в ширший світ, щоб праця його не гинула марно, а несла людям користь... газдою йому однак уже не бути, на землі не працювати, біля худоби не ходити...” [2, с. 97]; Турчиновича: „уїдливі ти, братику!.. Не чоловік, а осине гніздо... Не з добра ти почав пускати у світ свої оси!” [2, с. 60] чи то В. Барвінського: „Сила Франка у нерозривному зв'язку з робочим людом Галичини...” [2, с. 39], „його друкуватимуть скрізь, бо це блискучий публіцист, справжній поет, а в недалекому майбутньому – вчений. Серед нашої мізерної громадки інтелігентних русинів рівного Франкові нема...” [2, с. 40] та Ю. Дзвонковської: „Цей ... пан має світлу душу і добре серце” [2, с. 236], „... боялася цього тихого, рудого, але душевно сильного і незвичайно обдарованого чоловіка, який вважає себе русином, покликаючись на свій досить проблематичний вісімнадцятимільйонний народ” [2, с. 237]. Навіть князь Чарторийський переконається в тому, що „Франко не належить до плідного нині племені інтелігентів-хамелеонів, що в залежності від тієї чи іншої політичної ситуації може легко міняти барву. Це – вояк з табору бідних. І вояк по-мужичому затятий. Мислить він елементарно просто: хто не з нами, той проти нас. Саме це й викликає до нього симпатії молоді...” [2, с. 177]. Такий документалізований портрет письменника дає змогу автору поступово, але повнокровно розкрити образ.

Домінантною в романі є самохарактеристика. Так, І. Франко називає себе „приймаком – небораком”: „У хазяйстві він не гребінь, не мичка <...> Який з мене хлоп? До панів не пристав, від селян відірвався. Живу, мов пес бездомний...” [2, с. 47]. Молодій письменниці У. Кравченко (Ю. Шнайдер) він зізнається: „Я не такий уже великий талант, як це, може, кому здалека здається. Звичайний собі чоловік, і сам хиби свої дуже добре відчуваю... я ... сухий бухервурм, книжковий черв'як, що поезії складає вряди-годи...” [2, с. 272]. Усвідомлює поет й те, що „всі свої молоді роки, як той чорний вугляр, рвався у безвість, ішов до людей крізь їхні душі і серця, волав диким, нелюдським криком, але крик той так і лишився гласом вопіючого в пустині!” [2, с. 43].

Автор наголосив на такій особливості характеру І. Франка, як цікавість, яка „завжди настроювала Івана на ту легковажну зухвалість, яка задавала йому в житті багато клопоту, але не щезала від того, а ще більше загострювалася. ...Він таки полубляв відчайдушні пригоди, складні життєві ситуації, негадані зустрічі. Якась неусвідомлена сила пхала його в невідоме, мов розвідника. Письменник усе мусить знати, до всього докопатися, все помацати власними руками, у всьому пересвідчитись” [2, с. 173].

Створюючи реалістичний образ героя, П. Колесник увів у тканину твору історичні документи – це й донесення косівського старости Сабата президії львівського Намісництва про перехоплений лист М. Павлика до І. Франка (датований 25.11.1882 року), донесення дрогобицького староства (датований 26.09.1883 року), документи з секретного листування львівського намісництва зі станіславським та дрогобицьким староствами (датовані 01 та 04.03.1882 року) тощо.

У романі постав складний і неоднозначний образ епохи І. Франка за часів Австро-Угорської монархії, коли „всі живилися чутками, розмовляли впівголоса, бачили у всьому півправди” [2, с. 340]. Велика увага приділена суспільним відносинам між панами й кріпаками. Промовистий приклад жорстокого поводження лютого пана Окари з хлопом: „Посеред дворика, посипаного білим пісочком і обсаженого зеленим кордоном бузку й жасмину, стояв високий бородатий хлоп з в'язанкою сіна на плечах. Вигляд його був страшний: розкуйовджена, запорошена сміттям голова, брудна рвана полотнянка на худих, ніби чавунних, плечах, вузькі, закачані до колін, порти, босий. Навколо нього, мов оскаженілий пес на ланцюзі, скавав пан Окара і з криком: „Тшимай, хлопе, сяно!, Тшимай, шальма, пся крев!” – хльоскав його батою по голих ногах, на яких уже повидувалися криваві смуги. Від кожного удару батога, що стріляв, мов з пістоля, селянин кумедно підскакував, наче під його ногами горіла земля” [2, с. 187]. Автор переконливо зобразив реакцію І. Франка на цю картину: „Зціпивши кулаки, він кинувся східцями вниз на Окару <...> Мить – і батіг опинився в Івановій руці. Звившись, мов змія, вгору, він з такою силою оперезав пана, що той мало не звалився з ніг” [2, с. 187].

Історію суспільства певним чином відображають залучені до твору уривки пісень „Як ударив мене в спину, я аж засміявся!”, „Приїхали маляри із чужої сторони, змалювали матір на білій стіні”, висловлювання Т. Шевченка „Сидіти склавши руки і мовчати значить стати підлим перед власним сумлінням, гнилою колодою по світі валятись”.

У романі вагома увага приділена внутрішньому світу персонажа, почуттям героя. Характерним прикладом є роздум І. Франка: „От тим-то й ба, що у житті йому було потрібне все! Всі радощі людській й печалі!.. Найважча праця, найтяжчі страждання – все він годен прийняти на себе! Тільки щоб люд отой нужденний не стояв коло панського порога, наче раб, не простягав з голоду руки, мов жебрак! Щоб по гідності його не йшла потопом наволоч, пожираючи надбане ним добро...” [2, с. 150 – 151]. Тож, внутрішній світ І. Франка замкнений на осмисленні долі народу.

Внутрішні монологи використані для вираження, подання й передачі переживань персонажа твору. Так, герой „ходить по хаті й у відчаї стискає кулаки. Що ж робити? З чого починати? Як вирватися з цього вавилонського полону?.. Треба ж діло робити, хоч маленьке! Хоч криком, плачем заявляти про те, що є люди, які не забули свого обов’язку перед народом! Є!.. Може, цей крик через голови напасників дійде до тих, хто має вуха, щоб чути?” [2, с. 75].

Автор детально передає сумніви, почуття героя: „З наївного, не в міру запального юнака він непомітно перетворювався на перестарілого парубка, не зазнавши родинного щастя. Довкола нього нічого не змінилося: і страшні душевні катастрофи, і дрібні щоденні турботи – все те невпинно спливало у безвість, мов каламутна вода, все щезало навіки, лишаючи в серці скам’янілий накіп гіркого жалю, нездійснених надій, безцільних поривань. І ніде немає порятунку від того, ніде!..” [2, с. 151]. Характерними є роздуми І. Франка про поезію „... поезія – то життя, сконцентрована, скристалізована дійсність. Добувати її треба з власних спостережень і переживань” [2, с. 283]; призначення поета в суспільному житті: „Кожен громадянин не обов’язково мусить бути поетом. Але кожен поет мусить бути громадянином” [2, с. 278], „ми повинні бути не тільки стоголовими, але й стожильними, сторуками. Щоб ти щодня йшов на плаху і жив, працював день і ніч і тобі не було ізносу” [2, с. 265].

Часто П. Колесник творить діалогічну ситуацію. Діалоги реконструйовані з реальних життєвих ситуацій, спрямовані на розкриття образу головного героя. Наприклад, у розмові з Турчиновичем І. Франко запитує: „чому я такий невдаха?... Чому всі невдоволені мною?... Чому всі вважають за можливе безкарно ранили мене якнайболючіше? Чому?... Адже я не роблю собі кар’єру, не шукаю ні слави, ні багатства... я хочу лише одного: щоб прості робочі люди жили щасливо, щоб у всьому світі панувала справедливість людська, щоб багатий не кривдив бідного, сильний слабого, освічений темного... чому закидають мені якраз те,

проти чого я все своє життя боровся, – нещирість переконань, нечесність намірів, угодовство, підступність, перекинчицтво, зраду?” [2, с. 61]. Завдяки участі персонажа в діалогах з іншими героями (В. Барвінським, Г. Гавриликом, Ю. Дзвонковською, О. Кониським, М. Павликом тощо) дізнаємося про думки, дії І. Франка, плани на майбутнє.

У художньому просторі роману відведено місце поодиноким рядкам віршів І. Франка „Глянь, зеленіє чудно жинні древо”, „На смерть Володимира Барвінського”, „Люди, люди! Я ваш брат”, „Хоч життя пробоем брати”, „Надоїло самовладно Львові панувати” (уривок політичної байки). Подані повні тексти мініатюр, присвячених Ю. Дзвонковській „Сли для очей і для пісні твоєї”, поетичне звертання „Рік минув, як ми пізнались...” та запис поетичного щоденника „Я й забув, що то осінь холодна! Я й забув, що то смерті пора”.

Про дні „творчого піднесення й спаду”, „розгубленості й неспокою”, про повість „Борислав сміється”, – твір, який мав представити реально „небувале серед бувалого і в окрасці бувалого” [2, с. 45], автор зазначив короткою реплікою „цілий рік тривала робота над твором”.

Детального опису створення поетичних чи то прозових творів П. Колесник не подав. Натомість маємо поодинокі вставні сентенції типу: „Гидке політикування народовецьких бонз, обурливе поводження з ним приголомшує його зовсім, порушує ту душевну рівновагу, без якої ніяка письменницька робота не йде. Болісне відчуття самоти збуджує фантазію, але ослаблює волю. Наче розпечена шрапнель, вириваються з пам’яті слова ще не народжених віршів і ранять, ранять душу: *Не тут твоє місце, а з тими, / Що смерті назустріч ідуть!*...” [2, с. 218]; „Явища довколишнього світу хвилями набігають у свідомості його і щезають безслідно, як відбитки в дзеркалі. Тільки страх самоти не перестає бриніти в ньому, мов оголений нерв: *І впає я в першому ряду, – Куди піду, туди піду...*” [2, с. 219]. Автор відмовився від традиційного рясного цитування творів поета, роздумів про те, як вони створювалися.

Вдало залучив П. Колесник до тексту твору рядки поезії „Гімн” („Вічний революціонер”) у роздумах І. Франка: „він ішов сповнений віри і молодечої відваги. Ні тюрми, ні насміхи оскаженілих міщан не могли вбити в ньому духу непокори. Подих його він чув скрізь: по курних мужицьких хатах, по робітничих верстатах, по місцях недолі й сліз. А тепер... Що ж тепер з ним скоїлось? Невже все довкола нього змінилося? „Він не вмер! Він ще живе!” – стугоніла під ногами древня земля. Дух непокори вічний! Що ж тоді змінилося? Нічого не змінилось. Тільки він сам ніби вперся чолом у твердий мур. Уперся і клячить бездумно, як віл перед зачиненими ворітьми” [2, с. 54].

Чільне місце в романі належить пейзажам: „Ось уже й осінь... Вона підкралась на Підгір’я неждано, негадано. Вгорі гудуть вітри, гонять небосхилом хмари – сірі, пошарпані, брудні. А внизу – тривожний неспокій чекання. Скоро круті схили бориславської улоговини

спалахнуть багрянцем і дерева загойдаються на вітрі, мов палаючі смолоскипи. З них посиплеться поскручуване, бите ржею листя й тихим шелестом заляжеться в пожухлій від літньої спеки траві. А прийдуть холоди – налетить пронизливий вітер-забіяка, піде низом п'яною ходою, загуде в димарях ріпницьких халуп, підхопить листя в пругкі свої долоні, підкине вгору, завихрить, і розлетиться воно на всі чотири кінці світу, мов діти осиротілі... Мов діти осиротілі..." [2, с. 52]. Авторські пейзажі подають інформацію про місце дії, частіше – час.

Інтер'єри допомагають окреслити суспільне становище персонажа, психологічний стан. Батьківська хата в уявленні І. Франка – „маленька, затишна, а чепурна, мов бабуся, з низькою стелею, пузатою піччю, різьбленим сволоком і почорнілими образами в кутку” [2, с. 102], а „парубоцька цюпка” (кімната в помешканні В. Нагірного): „невеличка, але світла, з двома вікнами в сад кімнати. В кутку охайно вбране дерев'яне ліжко. Під вікнами – письмовий стіл з кріслом. Зліва від столу – книжкова шафа. Під бічним вікном – круглий столик з чотирма кріселками. Ближче до дверей – гардероб. Підлогу застелено великим домотканим килимом” [2, с. 112 – 113].

Семантичну систему тексту увиразнюють і збагачують тропи – вживані у переносному чи зміненому значенні слова „для характеристики будь-якого явища за допомогою вторинних смислових значень” [3, с. 503].

У художню палітру роману П. Колесника вплив порівняння: „мов нитку з клубка, пам'ять з минулого снує спомини” [2, с. 59], „він (І. Франко. – *О. П.*) кружляє по хаті, мов той звір у клітці, а його милі слухачі мовчать, наче води в рот понабирали” [2, с. 46], „... надвечір десь узялися хмари. Вони котилися в низькому небі сірим, брудним валом, мов курява в шляху, гнана шаленим вітром. Червоне осіннє сонце висло над горизонтом, мов цяцькований ліхтар, – ні світла від нього, ні тепла...” [2, с. 66 – 67], епітети та метафори: „В лісі його (Івана. – *О. П.*) обступила знайома ще з дитинства святково-урочиста тиша. Йшов вузькою лісовою дорогою, зарослою з боків шипшиною й терном. Десь далеко вгорі гудів вітер, хитав крони вікових дерев, а внизу панували спокій і тиша” [2, с. 67]. Особливе значення належить метафоричному пейзажу: „Над селом пливло яскраве, по-літньому щедre сонце, снувало білу пряжу бабиного літа, розвішувало її на похилих замшілих тинах, на стріхах, підбитих перламутром свіжої соломи, на кущах розчервонілої в пізній красі своїй калини. І тільки прощальний журавлиний крик у холоднуvато-спорожнілому небі та тьмяна прозолоть гаїв, що оступили окутаний димом Діл, свідчили про те, що у ці благодатні краї завітала осінь...” [2, с. 10].

Набуваючи нових переносних значень в образному осягненні світу й людини, в зіставленнях, співвідношеннях, асоціаціях, словесні мікрообрази спрямовані на формування художньої якості твору.

Роману П. Колесника притаманна афористичність як здатність висловлювати узагальнені думки стисло у виразній формі: „згадуючи про минуле, ми мусимо видобути з нього повчальні уроки для сучасного” [2, с. 128], „нема вітчизни, де нема свободи!” [2, с. 129], „блажен, хто не йде на суд неправих!” [2, с. 04], прислів'я: „на чиему возі їдеш, того й волю воли”, „яка кому дужість, така й вага – важка муравлю й саранська нога” [2, с. 5], „влітку місяць рік годує” [2, с. 12], „на жалку кропиву мороз буває” [2, с. 5] „заким сонце зійде, роса очі виїсть” [2, с. 100] тощо.

Документалізації художнього життєпису сприяють доречно вкраплені статті „народовського” журналу „Зоря” та листи І. Франка до В. Нагірного, О. Кониського, Ю. Дзвонковської.

Отже, в романі П. Колесника „Поет під час облоги” змодельовано життя конкретно-історичної постаті. Події твору розгортаються в хронологічній послідовності із залученням документальних джерел, листів, статей. Автор використав багатий арсенал засобів психологічного зображення героя (документалізований портрет, самохарактеристика, характеристика персонажа іншими героями, внутрішній монолог, роздуми). Художню палітру роману збагачують та увиразнюють художні тропи, афоризми.

Список використаної літератури

- 1. Галич О.** Критерії розрізнення історичної та документально-біографічної прози / О. А. Галич // Вісник Запорізького національного університету. – Серія : Філологічні науки. – 2010. – № 2. – С. 44 – 49.
- 2. Колесник П.** Поет під час облоги : [роман] / Петро Колесник. – К. : Радянський письменник, 1980. – 368 с.
- 3. Літературознавча енциклопедія :** у 2-х томах / [автор-укладач Ю. І. Ковалів]. – Т. 2 : М – Я. – К. : Академія, 2007. – 624 с.

Проценко О. А. Жанрово-стильова своєрідність роману П. Колесника „Поет під час облоги”

Статтю присвячено дослідженню жанрово-стильової своєрідності роману П. Колесника „Поет під час облоги”, зокрема, з'ясовано способи організації історико-біографічного матеріалу (хронологічна послідовність у розгортанні подій, залучення документальних джерел, листів, статей, пісень, рядків поезій І. Франка, пейзажних замальовок тощо). Встановлено художньо-образні парадигми авторського пошуку: документалізм, монологічність оповіді, діалогізація, показ внутрішнього світу особистості. Окреслено специфіку моделювання образу І. Франка – документалізований портрет, лаконічні портретні штрихи, самохарактеристика, характеристика іншими персонажами. З'ясовано, що завдяки багатоплановому вивченню документальної основи П. Колесник у романі „Поет під час облоги” запропонував оригінальне бачення самодостатньої особистості та його складної епохи.

Ключові слова: жанр, індивідуальний стиль, художній життєпис, біографічність, документалізм, психологізм, внутрішній світ героя, діалог, монолог.

Проценко О. А. Жанрово-стилевоє своеобразие роману П. Колесника „Поет во время осады”

Стаття посвячена дослідженню жанрово-стилевого своеобразия роману П. Колесника „Поет во время осады”, в частности, установлені способи організації історико-біографічного матеріала (хронологічна послідовність в розкритті подій, привертання документальних джерел, листів, статей, пісень, віршів І. Франка, пейзажних зарисовок і т. д.). Установлені художньо-образні парадигми авторського пошуку: документалізм, монологічність оповіщення, діалогізація, зображення внутрішнього світу особистості. Визначено специфіку моделювання образу І. Франка – документальний портрет, лаконічні портретні штрихи, самохарактеристика, характеристика іншими персонажами. Визначено, що завдяки багатоплановому дослідженню документальної основи П. Колесник в романі „Поет во время осады” запропонував оригінальне бачення самодостатньої особистості і його складної епохи.

Ключевые слова: жанр, індивідуальний стиль, художнє життя, біографічність, документалізм, психологізм, внутрішній світ героя, діалог, монолог.

Protsenko O. A. Peculiarities of style and genre of the novel by P. Kolesnik „The poet in times of besiegement”

The article is dedicated to peculiarities of style and genre of P. Kolesnik's novel „The poet in times of besiegement”, in particular, the author considers ways of organizing historical and biographical material (chronological succession of events, applying documentary sources, letters, articles, songs, lines of poetry by I. Franko, descriptions of scenery, etc.). The author has defined artistic and imaginative paradigms of the research provided by the writer: working with documents, using of narrations in the form of monologues and dialogues, showing the personality's inner world, which gives the opportunity to gradually reveal the image of the famous writer. The author of the article points out specific features of modeling I. Franko's character by documentary portraying, by giving laconic portrait strokes, by self-characterization or being characterized by other heroes. Methods of psychological approach to the subjective world of a personality are also investigated. It is defined that inner monologues are used to introduce the personage's feelings and emotions. A number of similes, metaphors, epithets which enrich and emphasize the widgets palette are given. The author of the article brings to life the idea that due to the multidimensional studying of documentary base P. Kolesnik in his novel „The poet in times of besiegement”

offered the original vision of a self-sufficing personality and of the complicated epoch the personality lived in.

Key words: genre, individual style, life history, biographical, documentary, psychological, inner world of the character, dialogue, monologue.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2013 р.

Прийнято до друку 27.09.2013 р.

Рецензент – канд. філол. н., проф. Пінчук Т. С.

УДК 821. 161.2 – 94

О. А. Рарицький

**МОРАЛЬНИЙ СТОЇЦИЗМ ВОЛОДИМИРА ПІДПАЛОГО:
МЕМУАРНА ВЕРСІЯ**

Естетика стоїцизму, започаткована у дохристиянські часи Зеноном з Кітіону й фундаментально аргументована у філософській спадщині давньоримських мислителів Сенеки, Епіктета, Марка Аврелія, на різних витках розвитку світової культурницької думки віднаходить своє інтертекстуальне потрактування й тлумачення. Її ключові константи зводяться до осмислення питань незалежності людського буття, свідчать про цілковиту спорідненість особистості із духовним Космосом та природою гуманістичного існування особистості. Як зазначено у словнику: „Найважливішою частиною філософії стоїцизму є етика, а найхарактернішою рисою – заперечення законності рабства і взагалі будь-якої залежності людини від людини, оскільки це, за їхніми поглядами, суперечить самій природі людини. Моральність, на думку стоїків, полягає в тому, щоб керуватися розумом, який є частиною світового розуму, і жити згідно з природою” [16, с. 666].

В українській традиції ознаки стоїцизму найвиразніше проявляються у літературно-філософській спадщині Г. Сковороди. Мандрівному філософу особливо близькими були сентенції, проголошені мудрецами еллінської доби, що віднайшли віддзеркалення в його ідеях „сродної праці”, в духовній спорідненості та гармонії із докільям, в пошуку й розумінні людського щастя тощо. Близькість мислення українського філософа із умовисновками стоїків доводить дисертаційна робота Г. Паласюк „Ідеї стоїчної філософії у вченні Григорія Сковороди”. У дослідженні як одна із ключових потрактовується думка про те, що: „Стоїчна етико-гуманістична концепція Сковороди є логічним продовженням і творчим